

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กำชัย ทองหล่อ. หลักภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บำรุง
สาส์น, 2519.

คณาณัสมณจารย์ (ปี่), พระครู. ตำราวงเต็กและตำรากฐิน. พระนคร: โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, 2468.

คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับ
หลวงประเสริฐอักษรนิติ. พิมพ์ครั้งที่ 2 พระนคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา,
2515.

จันทน์นฤนาถ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. ปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต.
พระนคร: ศิวพร, 2513.

ชลธิรา กลัด้อย. วรรณคดีของปวงชน. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสาส์น, 2517.

ชลธิรา กลัด้อย และ สุวรรณ เกรียงไกรเพชร. "วิวัฒนาการของวรรณกรรมสมัย
อยุธยา." ใน วิวัฒนาการของวรรณกรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: โรง-
พิมพ์อักษรสยาม, 2517.

ดิเรก ศักดิ์สิทธิ์. "โลกพระศรีอารียะ: ความหวังของชาวพุทธ." พุทธจักร 11
(พฤศจิกายน 2520) : 41 - 43.

ธรรมธิเบศ, เจ้าฟ้า. เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ พระประวัติและพระนิพนธ์บทร้อยกรอง.
พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2516.

- ธรรมชิตเบศ, เจ้าฟ้า. พระมาลัยคำหลวง. พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพ นางเจียน บดุงเกียรติ ๗ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2509 พระนคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2509.
- นริศรานุกิตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา และอนุমানราชชน, พระยา. บันทึกเรื่องความรู้อ่าง ๆ เล่ม 2. พระนคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2506.
- นิรันตร์ นวมารค์ และคณะ. ประวัติวรรณคดีไทย เล่ม 2 พิมพ์ครั้งที่ 3 พระนคร: โรงพิมพ์พิริยกิจ, 2509.
- บรรจบ พันธุเมธา. บาลีสันสกฤตในภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518.
- ปรมาณูชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. พระปฐมสมโพธิกถา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ, 2517.
- ปรมาณูชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. ลิลิตเตลงพ่าย. พิมพ์ครั้งที่ 2 พระนคร: สำนักพิมพ์บรรณาการ, 2515.
- ปรมาณูชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. สมุทรโฆษคำฉันท์. พระนคร: ศิวพร, 2503.
- ประจักษ์ สายแสง. "วรรณกรรมจากคำบลศรีศิริมาศ สุโขทัย." วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิตวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2516.
- ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาค 1. พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2510.
- ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. ภาษากวี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2518.

ปรีดา ศรีชลาลัย. "คำหลวง." วารสารศิลปากร 6 (มีนาคม 2496).

ปรีดี เปரியูโท และศรบุรุษ เปரியูโท. ประมวลคำเนินเทศนา. พระนคร:
โรงพิมพ์เลี้ยงช้าง, 2500.

เปลื้อง ณ นคร. พจนะ-สารานุกรมฉบับทันสมัย. พิมพ์ครั้งที่ 3 พระนคร: โรงพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช, 2518.

บัญญัติสาธิต ภาคที่ 1 สมุทโฆษชาดกกับสุนทรชาดก. พิมพ์ในงานฉาบปัดกิจศพนายนาค
อินทวิเชียร ณ เมรุวัดหน้าพระลาน ตำบลพุดแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี
วันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2509. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.)

พจนานุกรมเขมร - ไทย ฉบับทุนพระยาอนุমানราชชน. เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร:
จงเจริญการพิมพ์, 2517.

พจนานุกรมเขมร - ไทย ฉบับทุนพระยาอนุমানราชชน. เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร:
รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2521.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493. พิมพ์ครั้งที่ 14. พระนคร: โรงพิมพ์
ศูนย์การทหารราบ, 2517.

พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา. พิมพ์ครั้งที่ 7. พระนคร: สำนักพิมพ์คลัง
วิทยา, 2516.

ภูมิพลโลกิขุ, มูลนิธิ. คัมภีร์ปริวรรตจากอักษรพม่า อปทานอักษิตถา ภาค 1. (อักษสำเนา)
(ม.ป.ท., ม.ป.ป.)

มณฑุกเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระนลคำหลวง. 2 เล่ม. พระนคร:
โรงพิมพ์ไทย, 2459.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ศกุนตลา มีทนะพาชา ท้าวแสนปม
ประมวลสุภาษิต. พระนคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2507.

มหาชาติคำหลวง. พิมพ์ครั้งที่ 6. พระนคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2516.

ราชวรมุนี (ประยูทธ์ ปยุตโต), พระ. พจนานุกรมพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร:
 มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, 2518.

เริง อรรถวิบูลย์. ความรู้เรื่องพิธีกรรมนิยมสงฆ์ เล่ม 1. พระนคร: โรงพิมพ์
 ศุภสภาดากพร้าว, 2512.

เรื่องมาลัย. พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานบำเพ็ญกุศลปัญญาสมวารศพนางศิริกาญจนเสวก
 วันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2477 พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2477.

ลิไทย, พระยา. ไตรภูมิพระร่วง. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี: สำนักพิมพ์บรรณาคาร,
 2515.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. พุทธประวัติ. พิมพ์ครั้งที่ 43.
 กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2516.

ศิลปากร, กรม. ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ. พิมพ์ครั้งที่ 5. นครหลวงกรุงเทพธนบุรี:
 สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2515.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. กรมวิชาการ. สังสกฤต - ไท - อังกฤตอภิธาน. พระนคร:
 โรงพิมพ์คุรุสภา, 2511.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. กรมวิชาการ. หนังสือเรียนภาษาไทยชุดทักษะสัมพันธ์. 2 เล่ม.
 พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภาดากพร้าว, 2520.

ศุภร บุนนาค และ สุริยา รัตนกุล. สุนทรีย์ภาพจากเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์. กรุงเทพมหานคร:
 เจริญรัตนการพิมพ์, 2517.

ด. วัฒนเศรษฐ. พระมตามุรุษ. พระนคร: ทวีกิจการพิมพ์, 2508.

ลีธชา พิณจิววาล. วรรณกรรมสุโขทัย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2519.

สุวิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์. คู่มือพระปฐมโพธิ์กถา. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2515.

สุภาพร มากแจ้ง. "มาเลย์บเทวดาเกรวตุฎ: การตรวจสอบชำระและการศึกษาเชิงวิเคราะห์." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

สุมาลย์ เรืองเดช. เพลงพื้นเมืองจากพนมทวน. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2518.

เสฐียรโกเศศ. ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตเกิด - ตาย. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร: สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2510.

_____. ประเพณีปลูกเรือน แต่งงาน. พระนคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2512.

_____. สารานุกรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2516.

เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป. ลัทธิของเพื่อน. พิมพ์ครั้งที่ 3. พระนคร: สำนักพิมพ์แพร่พิทยา, 2500.

ภาษาอังกฤษ

Dictionary of Literary Terms. Totonto: Coles Publishing Co.,
1963.

Jung, C.G. Modern Man in Search of a Soul. London: Routledge & Kegan Paul, 1966.

Matsunaga, Alicia. The Buddhist Philosophy of Assimilation. Tokyo: Sophia University, 1969.

Moody, H.L.B. Literary Appreciation. 3d. ed. Singapore: Shing Loong Press, 1972.

สัมภาษณ์

นำหวาน ระเบิด. สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2521.

บุญสืบ ชุนศรี, พระมหา. วัดสามพระยา กรุงเทพฯ. สัมภาษณ์, 8 กรกฎาคม 2521.

แย้ม ประพัฒน์ทอง, น.อ. (พิเศษ). สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2521.

วัฒนา สอนแย้ม. เจ้าหน้าที่ศูนย์ค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา มูลนิธิภูมิพลโลกิคุ. สัมภาษณ์, 29 ธันวาคม 2521.

ศรีวรรคุณ, พระครู. รองเจ้าอาวาสวัดทุ่งศรีเมือง อุดรราชธานี, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2520.

ศรีวิสุทธิโสภณ (วิลาส), เจ้าคุณพระ. เจ้าอาวาสวัดคอนยานาวา กรุงเทพฯ. สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2521.

สืบ สมบูรณ์. สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2521.

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก.

คัมภีร์ปริวรรตจากอักษรพม่า อปทานอัครกถา ภาค 1 มหาโมคคัลลานกถา
อปทานวณณา หน้า 277 - 280 มีเนื้อความว่า

เอกสมิ กิร สมเย อนาถปิณฑิโก คหปติ ภควโต ชนมุเทศน์ สุตฺวา "เสว
ภนฺเต ปญฺจหิ ภิกฺขุสฺส เตหิ สหฺมึ มยฺหิ เคเห ภิกฺขุ คณฺหตา" ทิ นิมนฺเตตุวา ปกฺกามิ.
ทํทิวาสญฺจ ภควโต ปจฺจฺจสมเย ทสฺสทสฺสิโลกธาตํ โอลเณทฺตฺส นนฺโทปนนฺโท

นาม นาคราชา ญาณมุเช อ่าปถํ อากจฺฉิ. ภควา "อํ นาคราชา มยฺหิ
ญาณมุเช อ่าปถํ อากจฺฉิ, ก็ นุ โข ภวิสฺสทึ"ติ อวาชฺเชนฺโต สรณคฺมนสฺส อุปนิสฺสยํ
ทิสฺวา "อํ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก ทิสฺสุ รตนฺเส อุปฺสนโน, โโก นุ โข อิมํ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก วิโมเจ
ยฺยา"ติ อวาชฺเชนฺโต มหาโมคคัลลานกฺเถ อพฺทส. ตโต ปภาตาย รตฺติยา สรริปฺปฏิช-
คฺคณํ กถฺวา อายสฺมมฺนํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ "อานนฺท ปญฺจนํ ภิกฺขุสฺสตาณฺ อโรเจหิ
ตถาคโต เทวจาริกํ จจฺฉ"ติ. ทํทิวาสญฺจ นนฺโทปนนฺทสฺส อ่าปานภฺมิ สชฺชยิสฺสุ. โส
ทิจฺจพรทฺนปลฺลงฺเก ทิจฺจเพน เสตจฺจตฺเตน ชาริยามาโน ทิวินนาฏเกหิ เจว นาคปริสาย
จ ปริวฺโต ทิจฺจพภาชเนสฺส อุปฏฺฐาปิตอบฺนปานํ โอลเณทฺตฺส นนฺโทปนนฺโท โหติ. อถ โข
ภควา ยถา นาคราชา ปสฺสติ, ตถา กถฺวา ทสฺส วิมาน มตฺถเกเนว ปญฺจหิ ภิกฺขุสฺส เตหิ
สหฺมึ ทาวทิสฺสเทวโลกาภินฺนุ โข ปายาสิ.

เทน โข ปน สมเยช นนฺโทปนนฺทสฺส นาคราชสฺส เอวรูปํ ป่าปํ ทิจฺจคฺค
อุปฺปนฺนํ โหติ "อิมํ ทิ นาม มุทฺทสมณกา อมฺหากํ อุปริภวเนน เทวานํ ทาวทิสฺสานํ ภานํ
ปวิสฺสตีปิ นิถุชมนฺตีปิ, น หานิ อิตํ ปฏฺฐาย อิมํ อมฺมหากํ มตฺถเก ป่าปํสฺสํ โอลเณทฺตฺส
คณฺทํ ทสฺสามิ"ติ อฏฺฐาย นิเนรฺปาทํ คณฺทฺวา ทํ อตฺตภาวํ วิชทิตฺวา สิเนรฺ สํตํคํชคฺค
โกเคหิ ปริกฺขิปิตฺวา อุปริ ฉณํ กถฺวา ทาวทิสฺสทฺวํ อวาชฺเชน ฉเนน ปริกฺคเหตุวา.
อพฺทสฺสนํ คเมสิ.

อด โข อายสุมา วรรณปาโล ภควันต์ เอกทโวจ "ปุพฺพเท ฃนฺเต อิมสฺมี
 ปเทเส ฐิตฺ สึเนรฺ ปรสฺสามึ, สึเนรฺปรึภนฺทํ ปรสฺสามึ, ทาวทึสํ ปรสฺสามึ, เวชยนฺตํ ปรสฺสามึ,
 เวชยนฺตสฺส ปาสาทสฺส อฺปรึชํ ปรสฺสามึ. โภ นุ โข ฃนฺเต เทหุ โภ ปรุจโย, ยํ เอกเรหึ
 เนว สึเนรฺ ปรสฺสามึ ะเปา น เวชยนฺตสฺส ปาสาทสฺส อฺปรึชํ ะสฺสมี"ติ. อํ วรรณฺปาโล
 นนฺโทปนฺนุโ ท นาม นาคราชา ทุมฺหากํ ภูมิตฺ สึเนรฺ สทฺตกฺขทฺตํ โภเคหึ ปรึกฺขึปิตฺวา อฺปรึ
 ฒเนน ปรึจฺจทาเททฺวา อนุชการํ กตฺวา ฐิตฺติ. ทเมหึ นํ ฃนฺเตหึ. น. ภควา นํ อนุชานึ.
 อด โข อายสุมา ฃนฺทึโย, อายสุมา ราวฺโลติ อนุกฺกเมน สทฺเพหึ ปรึกฺขุ อฺภูรฺหึ. น
 ภควา อนุชานึ.

อวสานเน มหาโมคฺคฺคฺลฺลนทฺเถโร "อํ ฃนฺเต ทเมหึ นนฺ"ติ อาท. "ทเมหึ
 โมคฺคฺคฺลฺลนา"ติ ภควา อนุชานึ. เถโร อตฺตการํ วิชหิตฺวา มนฺทํ นาคราชานรํ อภินิ-
 มฺมึนิตฺวา นนฺโทปนฺนุทํ จุทฺทสทฺกฺขทฺตํ โภเคหึ ปรึกฺขึปิตฺวา สทฺส ฒเนนทฺเถโร อตฺตโน ฒ
 ฐเปทฺวา สึเนรฺนา สทฺส อภินิปรึเปหึ. นาคราชา ฐมาปึ. เถโรปึ "น ทฺยํเยว สรีเร
 ฐโม อตฺติ, มยฺหมปึ อตฺติ"ติ ฐมาปึ. นาคราชสฺส ฐโม เถรํ น พาทฺติ, เถรสฺส ปน
 ฐโม นาคราชํ พาทฺติ. ตโต นาคราชา ปชฺชลึ, เถโรปึ "น ทฺยํเยว สรีเร อตฺติ
 อตฺติ, มยฺหมปึ อตฺติ"ติ ปชฺชลึ. นาคราชสฺส เถโร เพรํ น พาทฺติ, เถรสฺส ปน
 เถโร นาคราชานํ พาทฺติ. นาคราชา "อํ มํ สึเนรฺนนา อภินิปรึเปทฺวา ฐมาปึ
 เจวา ปชฺชลตี จา"ติ จินฺเตทฺวา "โภ ทฺวํ โภสึ"ติ ปรึปรุจฺฉึ. อํ โข นนฺท โมคฺคฺคฺลฺลน
 โนติ. ฃนฺเต อตฺตโน ปรึกฺขุภาเวเน ทิฏฐาหึติ.

เถโร ตํ อตฺตการํ วิชหิตฺวา สทฺส ทกฺขิณกฺกณฺโสเทเน ปรึสึทฺวา วามกฺกณ
 โสเทเน ปรึสึทฺวา ทกฺขิณกฺกณฺโสเทเน นิกฺขมิ. ททา ทกฺขิณนาสฺโสเทเน ปรึจึทฺวา วามนาส
 โสเทเน นิกฺขมิ, วามนาสฺโสเทเน ปรึสึทฺวา ทกฺขิณ นาสฺโสเทเน นิกฺขมิ. ตโต นาคราชา
 มุขํ วิวริ, เถโร มุเชน ปรึสึทฺวา อนุโตกฺจฺฉึปํ ปาจึนเนน จ ปรุจฺฉึเมน จ จงฺกเมหึ.
 ภควา "มคฺคฺคฺลฺลน มนสิ กโรหึ, มหิตฺุชโก นาโค"ติ อาท. เถโร "มยฺมํ โข ฃนฺเต
 จตฺตาริ อิทฺธิปาทา ภาวึตา พุสสิกฺตา ยานึกฺตา วตฺตกฺตา อนุฐึตา ปรึจึตา สฺสมารฺทฺธา,
 ทิฏฐุท ฃนฺเต นนฺโทปนฺนุโ, อํ นนฺโทปนฺนุทฺสึทิสานํ นาคราชานํ สทฺมปึ สทฺสสึ ทเมยฺม
 "ติ อาทึมาห.

นาคราชา จินุเทสิ "ปริสนุโต ทาว เม น ติฏฐโธ, นิภูมมกาทเต ทานิ นั
 ทาฐนุตเร ปุทธิพิตฺวา ชาหิสฺสามี"ติ จินุเตตฺวา "นิภูมมถ ภูเต, มา มั อนุโตกฺกจฺฉิยั
 อปรปรุ จงฺกมฺนุโต พาศยิตฺตา"ติ อาท. เถโร นิภูมิตฺวา พหิ ฏฐาสี. นาคราชา
 "อภัย โส"ติ ทิสฺวา "นาสวาทํ วิสฺสชฺชติ, เถโร จตฺตตฺตฺตฺตฺตํ สฺมาปชฺชติ, โลมกฺกปฺมุปีสฺส วาโต
 จาเลตฺตํ นาสกฺขติ. อวเสสา ภิกฺขุ กิร อาทิตฺโต ปฏฺฐาย สพฺพปาฏิหาริยานิ กาทฺตํ สกฺกฺกเจยฺยํ,
 อิมํ ปน ฐานํ ปตฺวา เอวํ ชิปฺปนสนฺตโน หุตฺวา สฺมาปชฺชิตฺตํ น สกฺขิสฺสสนฺตํ ติ เนสํ ภควา
 นาคราชทมนํ นานุชานิ.

นาคราชา "อหํ อิมสฺส สมนสฺส นาสวาทน โลมกฺกปฺมุนิ จาเลตฺตํ นาสกฺขติ, มหิ-
 พุทธิโก โส สฺมโร"ติ จินุเทสิ. เถโร อตฺตภาวํ วิชฺชิตฺวา สุปฺบณฺนรูปํ อภินิมฺมิตฺวา
 สุปฺบณฺนวาทํ หสฺเสนุโต นาคราชานํ อนุพฺพชฺชติ. นาคราชา ตํ อตฺตภาวํ วิชฺชิตฺวา มาณวกฺกณฺณํ
 อภินิมฺมิตฺวา "ภฺนฺเต ตฺมํ วกํ สรณํ คจฺฉามิ"ติ วทฺนุโต เถรสฺส ปาเท วนฺติ. เถโร
 "สฺตฺถา นนฺท อากโต, เอหิ คมิสฺสามา "ติ นาคราชา นํ ทเมตฺวา นิพฺพิสํ กตฺวา
 "เหทฺวส ภควโต สนฺตีกํ อคฺมาสิ. นาคราชา ภคฺคณฺตํ วนฺติตฺวา "ภฺนฺเต ตฺมํ หากํ สรณํ
 คจฺฉามิ"ติ อาท. ภควา "สุชชี โหหิ นาคราชา"ติ วตฺวา ภิกฺขุสํฆปริวฺโต อนาถนินฺนิตฺกสฺส
 นิเวสนํ อคฺมาสิ.

อนาถนินฺนิตฺโก "กํ ภูเต อติทิวา อากตฺตฺตา"ติ อาท. โมคฺคกฺกฺกฺกานสฺส จ
 นนฺโทปนฺนทสฺส จ สฺงฺคาโม อโหสีติ. กสฺส ปน ภูเต ชโย, กสฺส ปราชโยติ.
 โมคฺคกฺกฺกานสฺส ชโย, นนฺทสฺส ปราชโยติ. อนาถนินฺนิตฺโก อชฺชิวาเสตฺตํ เม ภูเต ภควา
 สตฺตาทุ เอกปฺปฏิปาฏิยา ภคฺคํ สตฺตาทํ เถรสฺส สกฺกาเรํ กริสฺสามี"ติ วตฺวา สตฺตาทํ
 พุทฺธมฺชานํ ปญฺจนํ ภิกฺขุสฺถานํ มหาสฺกกาเรํ อกาสิ. เตน วุตฺตํ "นนฺโทปนฺนทมน
 ทีเปตฺตฺตฺต"ติ.

แปลเนื้อความได้ว่า สมัยหนึ่ง อนาถนินฺนิตฺกคหบดีพึงธรรมของสมเด็จพระผู้มี
 พระภาคเจ้า แล้วนิมนต์ให้ไปรับภิกษาจารที่บ้านของตน พร้อมภิกษุ 500 รูป ในก
 เสาครวันนั้น พระพุทธเจ้าทรงตรวจดูหมื่นโลกธาตุ ปรากฏพระยานาคราชชื่อ นันโทปนฺนทะ

เข้ามาอยู่ในข่ายญาณ ทรงระลึกว่า "พระยานาคราชกษัตริย์ โคมาปรากฏในข่ายญาณของเรา จะมีเหตุอะไรหนอ" ทรงทอดพระเนตร เห็นอุปนิสัย ซึ่งจะเข้าถึงสรณคมน์ จึงทรงระลึกต่อไปว่า "พระยานาคราชนี้มีมิถุนาธิฐิ ไม่เลื่อมใสในพระรัตนตรัย จะมีใครหนอที่จะปลดปล่อยพระยานาคราชจากมิถุนาธิฐิได้" พระองค์ได้ทอดพระเนตร เห็นพระโมกคัลลานะ แด่นั้น เมื่อรุ่งสว่างทรงชำระพระพักตร์แล้วก็ทูลเรียกพระอานนท์ "อูกร อานนท์ ให้ภิกษุ 500 รูป เตรียมตัวเสด็จพร้อมตถาคตสู่เทวโลก" ในวันนั้น บริวารได้จัดเตรียมที่รับประทานอาหารสำหรับนันทโพนันทนาคราช พระยานาคราชประทับเหนือบัลลังก์ทิพยรัตน์ ภายใต้เศวตฉัตรอันเป็นทิพย์ มีนาคบริษัทยุคและนาคที่เป็นนักฟ้อนสามประเภท ห้อมล้อม นั่งมองดูอาหารที่จัดไว้ในภาชนะทิพย์ ครั้งนั้นแล พระพุทธเจ้า พร้อมทั้งพระภิกษุ 500 รูป เสด็จสู่เทวโลกชั้นดาวดึงส์ ไปทางเหนือวิมานของพระยานันทโพนันทนาคราช โดยอาการที่พระยานาคราชจะเห็นได้ชัด

สมัยนั้นแล พระยานาคราชเกิดความคิดที่เลวทรามอย่างนี้ว่า "พระสมณะโล้นเหล่านี้ เวลาเข้าไปก็ดี เวลาออกไปก็ดี จากดาวดึงส์ โดยผ่านไปทางทิศของพวกเรา ตั้งแต่เมื่อไป เราจะไม่ให้พวกสมณะโล้นเหล่านี้เรียกรายละของผ้าเท้าลงบนหัวของเรา" แล้วพระยานาคราชลุกขึ้นไปยังเชิงเขาสิเนรุ แปลงร่างเป็นนาค เอาชนคพันเขาสิเนรุ 7 รอบ แฉ่พังพานปกคลุมดาวดึงส์ ทำให้มองไม่เห็น

ครั้งนั้น พระภิกษุบาลกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า "เมื่อก่อนเราเคยเห็นภูเขาสิเนรุ และภูเขาคีฬอมรอม เห็นเวชยันตปราสาท ซึ่งที่อยู่เหนือเวชยันตปราสาท ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ อะไรหนอเป็นปัจจัย บัดนี้ ข้าพระองค์มองไม่เห็นสิ่งเหล่านี้เลย" พระพุทธเจ้าตรัสว่า "อูกร ภิกษุบาล พระยานาคราชชื่อ นันทโพนันทะ โกรธพวกเรา เอาชนคพันเขาสิเนรุ 7 รอบ และแฉ่พังพานปกคลุมเขานั้น กระทำให้มีคมนแล้ว" พระภิกษุบาล จึงกราบทูลรับอาสาที่จะทรมานพระยานาคราช แต่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาต ต่อมา พระภัททิยะ และพระราหุล จนกระทั่งภิกษุทุกองค์ ได้กราบทูลรับอาสาบ้าง แต่พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงอนุญาต

ท้ายที่สุด พระโมคคัลลานะกราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จะ
 ทรมาน" พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาต "เชอจงทรมานเถิด โมคคัลลานะ" พระเถระ
 แปลงกายเป็นพระยานาคใหญ่ เอาชนคพันทับพระยานันโทปนันทนาคราชถึง 14 รอบและ
 รัคแน่น พระยานาคราชพันควีนออกมา พระเถระคิดว่า "ท่านมีควีนแต่ตัวท่านเท่านั้นหรือ
 ถึงเรากี่มี" แล้วพันควีนออกมา ควีนของพระยานาคราชไม่ได้รับกวนพระเถระเลย แต่
 ควีนของพระเถระทำให้พระยานาคราชเจ็บปวดมาก พระยานาคราชพันไฟจนอุกโผง
 พระเถระจึงกล่าวว่า "ไฟหาได้มีเฉพาะในกายของท่านไม่ ไฟในกายเรากี่มี" แล้วก็
 พันไฟออกมา ไฟของพระยานาคราชไม่ทำให้พระเถระเคืองร้อน แต่ไฟของพระเถระ
 ทำให้พระยานาคเคืองร้อน พระยานาคคิดว่า "ผู้นี้รัคเราเข้ากับเขาสิเนรุ พันควีนและ
 ไฟ" จึงถามว่า "ท่านผู้เจริญ ท่านเป็นใครกัน" พระเถระตอบว่า "ดูกร นันทะ เรา
 คือโมคคัลลานะ" พระยานาคราชก็ขอร้องให้ท่านตั้งอยู่ในรูปภิกษุตามเดิม

พระเถระกลายรูปแล้ว เข้าไปทางช่องหูด้านขวาของพระยานาคราช และ
 ออกทางช่องหูด้านซ้ายแล้ว เข้าช่องจุมูกเบื้องขวา ออกทางช่องจุมูกเบื้องซ้าย แต่ั้น
 พระยานาคราชอาบ้ำกั พระเถระจึงเข้าทางปากและเดินจงกรมอยู่ในท้องทางทิศปราจีน
 และทิศประจิม พระพุทธเจ้ารับสั่งว่า "โมคคัลลานะ เชออย่าปรมาท พระยานาคมี
 ฤทธิมาก" พระเถระกราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้าได้เจริญ
 อิทธิบาท 4 แล้ว กระทำให้คลองแควลวชันชันานู และอบรมมาแล้วอย่างดี ข้าแต่
 พระองค์ผู้เจริญ ขอให้ฉันโพนันทะจงมีชีวิตอยู่ ข้าพระพุทธเจ้าจะทรมานพระยานาค
 เช่นกับพระยานันโทปนันทนาคราชสักร้อยตัวหรือพันตัว

พระยานาคราชคิดว่า "พระเถระเข้าไปในคราวก่อนเรามองไม่เห็น บัดนี้
 ออกมาเราจะเคี้ยวระหว่างเขี้ยว" จึงกล่าวว่า "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงออกมา
 เถิด อย่าได้เดินจงกรมไป ๆ มา ๆ ในท้องข้าพเจ้าเลย" พระเถระก็ออกมาขึ้นข้าง
 นอก พระยานาคราชเห็นพระเถระ จึงพนมมือทำให้พินาศ พระเถระเข้าสมาบัติญาณ
 ชั้นสี่ ลมจึงไม่ต้องแม่สักขุมชน ไคยีนว่าภิกษุทั้งหลายที่เหลือสามารถทำปาฏิหาริย์ได้ตั้ง

แต่คน แต่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้ภิกษุเหล่านั้นทรมานพระยานาคราช ด้วยทรงพระดำริว่าภิกษุเหล่านั้น เมื่อถึงขั้นนี้แล้วไม่สามารถเข้าสมบัติได้ทันทั้งที่

พระยานาคราชคิดว่า "เราไม่สามารถทำให้ลมพิษถูกพระสมณะแม่สักขุมชน สมณะรูปนี้มีฤทธิ์มาก" พระสมณะละอาคมภาพเป็นพระยาครุฑ พัดกระเพื่อพระยานาค พระยานาคจึงสร้างเป็นหุ่นน้อยกล่าวว่า "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอถือท่านเป็นสรณะ" และไหว้แทบเท้าพระเถระ พระเถระกล่าวว่า "อูกร นันทะ พระศาสดาของเรา ก็เสด็จมาด้วย เราจะพาท่านไปเฝ้า" และทรมานให้พระยานาคราชหมกพิษลง เมื่อไปเฝ้าแล้ว พระยานาคราชถวายบังคมพระพุทธเจ้า กราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้าขอถึงพระองค์เป็นที่พึ่ง" พระพุทธเจ้าตรัสว่า "ขอเธอจงมีความสุขเถิด พระยานาคราช" เสร็จแล้วพระองค์ก็เสด็จไปยังบ้านอนาถมิตติก แวดล้อมด้วยพระสาวก

อนาถมิตติก กล่าวว่า "เหตุใดพระองค์จึงเสด็จมาสาย" พระพุทธเจ้าตรัสว่า "มีสงครามระหว่างโมคคัลลานะกับนันทโพนันทนาคราช" อนาถมิตติกถาม "ใครชนะใครแพ้" พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า "โมคคัลลานะชนะ นันทโพนันทนาคราชแพ้" อนาถมิตติก กราบทูลที่จะถวายอาหารหลาย ๆ อย่างแก่พระเถระจนครบ 7 วัน เสร็จแล้วกระทำสักการะใหม่แก่ภิกษุ 500 รูป อันมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขตลอด 7 วัน เพราะเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า "พึงแสดงเรื่องการทรมานนันทโพนันทนาคราช"¹

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹อาจารย์วรศักดิ์ ศรีบุญ, กรุณาถอดความเป็นภาษาไทย.

ภาคผนวก ข.

ตารางเปรียบเทียบศัพท์ในนินโทปนิทสูตรคำหลวง กับรูปศัพท์ในภาษาบาลีและสันสกฤต หรือรูปศัพท์ในภาษาเขมร

ไทย (นินโท.)	บาลี	สันสกฤต	เขมร	คำแปล
กย (น.195)	กย	กฺรย	-	ซื้อ
กรรตีก (น.168)	กตฺตีกา	กตฺตติกา	-	ควาถูกใจ
กระมุต (น.187)	กฺมุต	กฺมุต	-	คอกบัว
กระบัต (น.147)	ขตฺตिय	กฺษตฺตริย	-	พระเจ้าแผ่นดิน
กระฮอม (น.190)	-	-	กฺรหม	สีแดง
กรณฺท (น.165)	กรณฺท	กรณฺท	-	หม้อ, ตลับ
กษณ (น.165)	ชณ	กฺษณ	-	พริบตาหนึ่ง
กนิณาสรพ (น.164)	ชีณาสว	กฺนีณาสฺรว	-	พระอรหันต์
กักชละ (น.167)	กกฺชฬ	กกฺชฏ	-	แข็ง, กระคาง
กัมพล (น.180)	กมฺพล	กมฺพล	-	ผ้าทอด้วยขนสัตว์
กำไร (น.163)	-	-	กฺโร	ความยิ่ง

ไทย (นับโท.)	บาลี	สันสกฤต	เขมร	คำแปล
กิตย (น. 163)	กิจฺจ	กฤตฺย	-	ธุระ, งาน
กิณร (น. 152)	กิณฺนร	กินฺร	-	คนครึ่งนก
กุมภิล (น. 153)	กุมฺภิล	กุมฺภีร	-	จระเข้
กุรรมเมศ (น. 153)	กุมฺม	กูรฺม	-	เตา
โกกรญจ (น. 153)	โกญฺจ	เกฺรญฺจ	-	นกกระเรียน
โกวิทาร์ (น. 171)	โกวิทาร์	โกวิทาร์	-	ไม้ทองเหลือง
โกษฐาส (น. 155)	โกษฺฐาส	โกษฺฐาส	-	สวน
โกษย (น. 155)	ชย	กษย	-	สิ้น, เสีย
ขนอง (น. 176)	-	-	ขนง	หลัง
ชษานติ (น. 223)	ชษฺติ	กษานฺติ	-	ความอดทน
ชันธ (น. 148)	ชนฺธ	สฺกนฺธ	-	บา, ลำต้นของต้นไม้ (ป., ส.) ชันธ = หมู, กอง (ท.) สฺกนฺธ = ร่างกาย (ท.)

ไทย (นับโท.)	บาลี	สันสกฤต	เขมร	คำแปล
คณนา (น.190)	คณน	คณน	-	การนับ
คนชรรพ (น.152)	คนชรรพ	คนชรรว	-	ชาวสวรรค์พวกหนึ่ง มีความชำนาญในวิชา ดนตรีและขับร้อง
คฤหา (น.162)	คห	คฤห	-	บ้าน
ศิขณา (น.153)	ศิขณ	คฤช	-	แรง
เจฏ (น.207)	-	-	เจฏ	ออก
เจต (น.155)	จิต	จิตริก	-	เดือนอันมีพระจันทร์ เพ็ญเสวยฤกษ์จัตรา เรียกว่าจัตรามาส คือ เดือน 5 ตกในราว เมษายน
เฉวียง (น.207)	-	-	เฉวียง	ซ้าย, เอียง, ตะแคง
ชมพู (น.180)	ชมพู	ชมพู	-	ไม้หว่า
ชราบ (น.165)	-	-	ชราบ	รู้, ชิม
ชาล (น.163)	ชาล	ชาล	-	ตาชาย, ร่างแห

ไทย (นับโท.)	บาลี	สันสกฤต	เขมร	คำแปล
เขษร (น. 148)	เขษุร	เขษษุร	-	คิที่สุด, แกกัว
คักกล (น. 148)	-	-	คักกล, ฏักกล	หนุน, ตั้งให้สูงขึ้น
ค้ำเนอร (น. 161)	-	-	ฏังเฬร	การเค้น, ทาเค้น
เคียง (น. 229)	-	-	ฎึง	รู
เคียรฉาน (น. 165)	ทิจรฉาน	ทิจรฉิน	-	สัตว์มีร่างกายเจริญ โดยขวาง
โค (น. 187)	-	-	โค	มือ
ทราบ (น. 148)	-	-	ฎุราบ	เทา, ถึง
ทังววย (น. 225)	-	-	ทงววย	ของถววย
ทিন্ন (น. 176)	ทิน	ทถณ	-	หญ้า
เตลา (น. 195)	เตล	ไตล	-	น้ำมัน, น้ำมันงา
ไตรทิงษ (น. 180)	ทาวทิส	ทรบสทวิศต	-	สามสิบสาม หมายถึง สวรรค์ชั้นที่ 2 แห่ง สวรรค์ 6 ชั้นฟ้า

ไทย (นับโท.)	บาลี	สันสกฤต	เขมร	คำแปล
ทยา (น. 199)	ทยา	ทยา	-	ความกรุณา
ทรมาน (น. 147)	ทมน	ทมน	-	ขม, ปราย, ฝึก
ทฤรช (น. 194)	ทช	ทช	-	ยาว
ทฤษฏี (น. 156)	ทฤษฏี	ทฤษฏี	-	การเห็น, ความเห็น
ทวคคิงษ์ (น. 172)	ทวคคิส	ทวคคิส	-	สามสิบสอง
ทาหิม (น. 190)	ทาหิม	ทาหิม	-	หิม
ทีก (น. 164)	-	-	ทีก	น้ำ
ทฐิส (น. 172)	ทฐ	ทฐ	-	ไกล
ชยาน (น. 216)	ชาน	ชยาน	-	การเพ่งอารมณ์จน ใจแน่วแน่
ชวช (น. 188)	ชช	ชวช	-	ชง
ชุกรมา (น. 158)	ชม	ชม	-	คว้น
นมัสการ (น. 148)	นมการ	นมสการ	-	การนอบน้อม, การไหว้

ไทย (เน้นโท.)	บาลี	สันสกฤต	เขมร	คำแปล
นฤทร (น.225)	นิทุทา	นิทุรา	-	การหลับ
นฤพาน (น.152)	นิพฺพาน	นิรวาณ	-	ความดับกิเลสและ กองทุกข์
นิวัตร (น.147)	นิวกฺต	นิวกฺต	-	กลับ
นীর (น.171)	นีร	นีร	-	น้ำ
บรพช (น.147)	ปรพฺพชชา	ปรวฺรชฺชยา	-	การบวช
บริตฺยาค (น.151)	ปรฺิฏฺจาค	ปรฺิฏฺยาค	-	การสละ การให้
บังเกิด (น.171)	-	-	บังเกิด	ทำให้เกิด
บังหวน (น.195)	-	-	บังหวน	พจนวิน, ทำให้ฟัง
ปณฺทร (น.176)	ปณฺทร	ปณฺทร	-	ชาวเขลียง, ชื่อช่าง ตระกูลหนึ่งในทรม- พงศ์
ปตฺร (น.180)	ปตฺร	ปตฺร	-	ใบไม้, แผ่น
ปลฺลํก (น.185)	ปลฺลํก	ปรฺยงก	-	ที่นั่ง, เตี้ยง, ทานั่งชัศสมาธิ

ไทย (เน้นโท.)	บาลี	สันสกฤต	เขมร	คำแปล
บางสุ (น.184)	ปัสสุ	ปาศุ, ปาสุ	-	ฝุ่น, ละออง, ชุติ
บาปี (น.206)	ปาปี	ปาปิน	-	คนมีบาป
บาย (น.169)	-	-	บาย	ขาว
บุทคล (น.155)	บุคฺคฺล	บุทฺทล	-	คน
บุรพ (น.155)	บุรพ	บุรว	-	ก่อน, ที่แรก, ทิศตะวันออก
ปรตยักษ (น.207)	ปรจฺจกฺษ	ปรตฺยกฺษ	-	กระจางแจ้ง, ปรากฏแก่สายตา
ประณาม (น.148)	ปรณาม	ปรณาม	-	การน้อมไหว้
ปราฏิหารย (น.167)	ปราฏิหาริย	ปราติหารย	-	สิ่งที่น่าอัศจรรย์
ปราตนา (น.155)	ปรตฺตนา	ปรารตฺตนา	-	ต้องการ
ปราพีร (น.213)	-	-	ปราพีร	จำนวนเจ็ด
ปรามวย (น.172)	-	-	ปรามวย	จำนวนหก
ปัจจุตรณ (น.151)	ปรจฺจตฺตรณ	ปรตฺยตฺตรณ	-	เครื่องปลาค
ปัจจามิตร (น.148)	ปรจฺจามิตฺต	ปรตฺยามิตฺร	-	ข้าศึก

ไทย (นับโท.)	บาลี	สันสกฤต	เขมร	คำแปล
ปัจจาศน์ (น. 161)	ปัจจุส	ปรตฺตฺย	-	เข้มีค, โกลร้ง
ปัสสันนา (น. 181)	ปสนน	ปรสนน	-	สะอาด, ไส
ปาณี (น. 211)	ปาณี	ปาณี	-	มือ, ฝ่ามือ
มจฺญ (น. 148)	-	-	มจฺญ	ทำให้แพ, สู้รบ
มาริต (น. 164)	มาริต	สฺมาริต	-	แผไป, ชานไป
มรฺษ (น. 212)	มรฺษ	ปรฺษ	-	หยาบ, ร้าย
แมสง (น. 196)	-	-	แมสง	ควัน
พระฮาม (น. 162)	-	-	พรทาม	เข้มีค, โกลร้ง
พฤสภ (น. 152)	อุสุภ	วฤษภ	-	วัวตัวผู้
พาม (น. 155)	วาม	วาม	-	ชาย
พาสฺกฺรี (น. 196)	วาสฺกฺรี	วาสฺกฺรี	-	พญานาค
พาเหียร (น. 200)	พาหิร	พาหิร	-	ภายนอก
พิกขิต (น. 228)	วิกสิต	วิกสิต	-	บาน, แขน
พีโคร (น. 190)	-	-	พีโคร	กลิ่นหอมฟุ้ง
พิทฺษุต (น. 172)	วิฑฺษุ	วิทฺษุต	-	สายฟ้า

ไทย (นับโท.)	บาลี	สันสกฤต	เขมร	คำแปล
พิศม์ (น.215)	วิส	วิษุ	-	สิ่งที่เป็นโทษ
เพลงง (น.158)	-	-	เกตุลิ่ง	ไฟ
ภักม (น.208)	ภสุม	ภสุมะ	-	เถา, ชูสี
มฤจนา (น.154)	มิจนา	มิถยา	-	ฉีก
มฤฎ (น.157)	มฐุ	มฐุ	-	น้ำผึ้ง, น้ำหวาน
มสวาคัลล (น.151)	มสวาคลล	มสวาคลล	-	แก้วลาย, แก้วตาแมว
มัจฉรรย (น.151)	มัจฉริย	มาตุสรัย	-	ความตระหนี่
มิศร (น.177)	มิสฺส	มิศฺร	-	เจือ, ปน, คละ
มุนฺทก (น.208)	มุนฺทก	มุนฺทก	-	คนหัวโล้น
โมร (น.153)	โมร	มยุร	-	นกยูง
ยุกคา (น.202)	ยุกฺติ	ยุกฺติ	-	ความเหมาะสมเจาะ,
				ความถูกต้อง, ประกอบ
รคฺท (น.171)	รคฺท	รคฺท	-	สีแดง
ราชทรี (น.160)	ราชฺติ	ราชฺวี	-	กลางคืน
ริคษยา (น.181)	อิสุสา	อิรุษยา	-	อิจนา, วิชา

ไทย (นับโท.)	บาลี	สันสกฤต	เขมร	คำแปล
ลาชา (น.171)	ลาชา	ลาภุชา	-	ครั้ง
วราห (น.152)	วราห	วราห	-	หมู
วัฏฐ (น.151)	วฏฺฐ	วรุต	-	การหมุนเวียน
วิกย (น.195)	วิกฺกย	วิกฺรย	-	การขาย
วิลาร (น.153)	วิทฺลาร	วิทฺลาร	-	แมว
วิสาร์ท (น.212)	วิสาร์ท	วิสาร์ท	-	แกวักล่า, ชำนาญ
ศรมณ (น.164)	สมณ	ศฺรมณ	-	พระภิกษุ
ศราวก (น.166)	ศราวก	ศฺราวก	-	ผู้ฟัง
ศฤงคาร (น.148)	สิงฺคาร	ศฺฤงคาร	-	ความรัก
สค้ำ (น.207)	-	-	สค้ำ	ขวา
สท (น.231)	สท	ศท	-	จำนวนหนึ่งร้อย
สมนต (น.162)	สมนต	สมนต	-	โดยรอบ, ไกลเคียง
สมีป (น.180)	สมีป	สมีป	-	ไกล
สร (น.190)	สร	สุว	-	เสียง
สรวเพชญ (น.152)	สรวเพญ	สรวชฺญ	-	บุตรหัว, พระนาม ของพระพุทธเจ้า

ไทย (นับโท.)	บาลี	สันสกฤต	เขมร	คำแปล
ศรฺทธา (น.151)	ศรฺททา	ศรฺทธา	-	ความเชื่อ
ศฤงคาล (น.152)	สิงฺคาล	ศฤงคาล	-	หมาป่า, หมาจิ้งจอก
สวา (น.152)	-	-	สุวา	สิง
สังข (น.151)	สังฺข	สังฺข	-	หอยทะเลสีเขียวชนิดหนึ่ง
สังขยา (น.163)	สังฺขยา	สังฺขยา	-	การนับ
สํป (น.195)	สํป	สํป	-	๕
สาธุ (น.233)	สาธุ	สาธุ	-	ดี, มีคุณธรรม
สามารถ (น.151)	สมตฺถ	สมรฺถ	-	แข็งแรง
ศิษย (น.194)	สิสฺส	ศิษฺย	-	ศิษย์
สุกฺขม (น.219)	สุกฺขม	สุกฺขม	-	ละเอียด, อ่อน
สุปรณ (น.152)	สุปรณ	สุปรณ	-	ครุฑ
เสวทร (น.190)	เสว	เศวต	-	สีขาว
หทัยา (น.151)	หทย	หฤทย	-	หัวใจ
หัตถา (น.153)	หตฺถ	หสฺถ	-	มือ
อนฺธ (น.187)	อนฺธ	อนฺธ	-	มืด, โง่

ไทย (เห็นโท.)	บาลี	สันสกฤต	เขมร	คำแปล
อรรถ (น. 155)	อฑฒ	อรัช	-	ครึ่ง
อังกูร (น. 180)	อังกูร	อังกูร	-	หน่อ, เชื้อสาย
อันเตवासีก (น. 211)	อนฺเตवासีก	อนฺเตวาสินุ	-	ศิษย์
อัศจรรย์ (น. 155)	อจฺฉริย	อาศฺฉฺรฺย	-	แปลก
อาเกียรณ (น. 185)	อาภิณฺณ	อาภิรฺณ	-	เกลื่อนกล่น
อาคม (น. 185)	อฑฺฐา	อาคฺมา	-	ตนเอง
อาที (น. 154)	อาที	อาที	-	ต้น, ที่แรก
อุณฑ (น. 199)	อุณฑ	อุณฑ	-	ร้อน
อุรค (น. 170)	อุรค	อุรค	-	งู, พญานาค

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางเปรียบเทียบศัพท์ในพระมาลัยคำหลวง กับรูปศัพท์ในภาษามาลีและสันสกฤต หรือรูปศัพท์ในภาษาเขมร

ไทย (พระมาลัย)	บาลี	สันสกฤต	เขมร	คำแปล
เกตุ (น.239)	กิลิต	เกตุ	-	อารมณ์ที่เกิดขึ้นใน
ศีล (น.249)	-	-	ศาล	ใจและทำให้เฝ้าหมอง
ชระ (น.271)	ชร	คฤท	-	เฝ้า
จํารามู (น.239)	-	-	จฺราน	เวียน
ฐานา (น.244)	ฐาน	สถาน	-	สลัก, ทำลาย, กระจาย
คิรา (น.259)	คิร	คีร	-	ที่ตั้ง, สถานที่, ภาวะ
หลิตท (น.272)	หลิตท	ทริท	-	ฝั่ง
ทาส (น.248)	ทาส	ทาส	-	ยากจน
ทีป (น.256)	ทีป	ทีป	-	เขี้ยว, งาช้าง
บ้นทะวะ (น.261)	ปณ	ปณ	-	แสงไฟ
บ้นรคมี (น.251)	ปณรสี	ปณรสี	-	กลองเล็กชนิดหนึ่ง
บ้นหัง (น.273)	ปณ	ปฺรศน	-	ที่สับท่า
				ขอสงสัย, คำถาม

ไทย (พระบาลย์)	บาลี	สันสกฤต	เขมร	คำแปล
ประกาศ (น.246)	-	-	บุคาส	สามัญ, คำซ้ำ
ปรัศว์ (น.243)	ปรัศ	ปารุศว	-	ข้าง, สีข้าง
เขตัจ (น.239)	-	-	บุคัจ	คัต, ชาค, ขจัต
พัญเอย (น.243)	-	-	เอยีล	หากให้เป็น, จำเพาะเป็น
มนสิการะ (น.291)	มนกการ	มนสุการ	-	การกำหนดในใจ
ระเมียร (น.265)	-	-	รมีล	กู่
วิตถาร (น.244)	วิตถาร	วิสฺถาร	-	กว้างขวาง
วิเลปนา (น.248)	วิเลปน	วิเลปน	-	การทา, การลูบไล้
สยัมภู (น.239)	สยมภู	สฺวยมภู	-	พระผู้เป็นเอง, พระอิศวร
สัททวา (น.244)	สัทท	สัททว	-	สัท
อัญมัญญัง (น.278)	อัญมัญญ	อนฺโยนฺย	-	ซึ่งกันและกัน

ประวัติการศึกษา

นางสาวอรอนงค์ หักพาคี ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ได้รับพระราชทานปริญญา
อักษรศาสตรบัณฑิต จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2519 และได้เข้า
ศึกษาต่อในแผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีเดียวกัน
นั้น ขณะที่เขียนวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนรับราชการตำแหน่งอาจารย์ 1 โรงเรียน
พนมทวนชนูปถัมภ์ จังหวัดกาญจนบุรี.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย